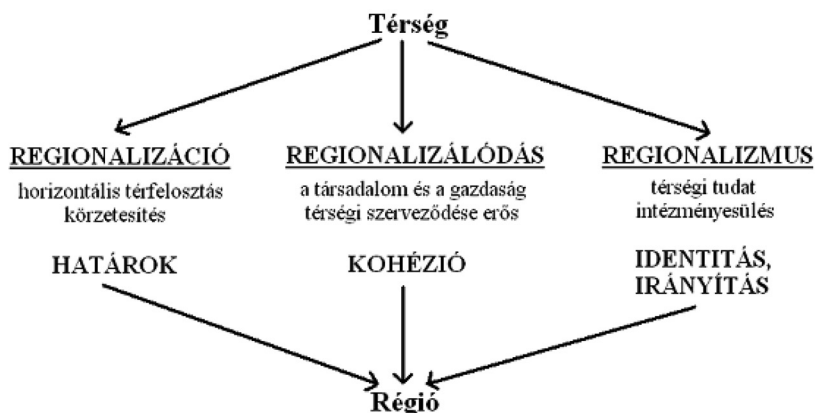

REGIONALIZÁCIÓS MODELLEK ÉS TERVEK ROMÁNIÁBAN A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

1 Elméleti keretek: a regionalizáció fogalma

A régiók és az állam viszonyrendszere országoként, korszakoként és makrorégióként változó, és e különböző rendszereket néhány, a regionális tudomány és a regionális gazdaságtan által is leírt és vázolt folyamat és sajátosság összhatásával lehet leginkább jellemezni: ezen folyamatok a regionalizáció, a regionalizmus és a regionalizálódás. Ezen folyamatok régióformáló hatását jól szemlélteti a Nemes Nagy József által szerkesztett ábra (1. sz. ábra). Tanulmányunk szempontjából a regionalizáció fogalma értékelődik fel, ennek definiálására térünk ki részletesebben.

1. sz. ábra: Régióformáló folyamatok

Forrás: Nemes Nagy József 2009, 192.

* Egyetemi docens, intézetvezető, tanszékvezető, Nemzetközi Kapcsolatok és Társadalomtudományok Intézete, Társadalomtudományok és Regionális Tanulmányok Tanszék, Állam- és Jogtudományi Kar, Károli Gáspár Református Egyetem, miklosnezakar.andrea@kre.hu.

A regionalizáció egy felülről, a központi területi szint felől induló folyamat (top-down), amely hatalom átruházást és decentralizációt eredményez azokban a térségekben, amelyekre ez a folyamat az állam területét „határvonalakkal, dezaggregált kisebb egységekre”¹ osztja fel. Közigazgatási vagy politikai régiókat szinte minden nyugat-európai állam létrehozott már az utóbbi évtizedekben, ezt a folyamatot „regionalizációs hullám”-ként jellemzik, amely az európai integráció mélyülésével párhuzamosan söpört végig Nyugat-Európában. Több elmélet is igyekszik megmagyarázni ennek a tendenciának az okait, több aspektusból is megvilágítva a kérdéskört. Ezek közül néhány releváns elképzelés az okok között felsorolja:

- az urbanizációs folyamatokat és a közszolgáltatási ellátások hatékonyságát;
- a demokratizálódáshoz vagy térségi politikai aktorok érdekei mentén szükséges ideológiai motivációkat;
- a globalizáció befolyását;
- az európai integrációt;
- vagy egyszerűen csak a folyamat divat jellegét, mely szintén elősegítheti ezen folyamat elterjedését;²
- racionális-funkcionális koncepciók érvényre jutása, gazdasági érdekek érvényesülése;
- az államszerkezet modernizációja.
- Benedek József a regionalizáció (regionalizálás) három típusát különbözteti meg:
 - a normatív-formális regionalizációt, amely az államok törvények általi területi-adminisztratív felosztási folyamataként értelmezhető, és beleértendő a kialakított intézményes hálózat is;
 - a szimbolikus-formális regionalizációt, amely a közösségek tudat által teremtett, ezáltal kultúra- és csoportfüggő;
 - pozitivistista regionalizációt, amely a tudomány által létrehozott terekre vonatkoztatható.³

¹ Nemes Nagy 2009, 186.

² Bennett, Sharpe, Ohmae, Bullmann és Loughlin-Peters elméleteinek összefoglalása: Schrijver 2005.

³ Benedek 2004, Benedek 2010.

De bármi legyen is a regionalizáció argumentációja, a folyamat mindig köthető a régió és az állami szint valamilyen konfliktusához. Ezek a konfliktus-helyzetek nagyon sok közéleti és politikai vitát, diskurzust generáltak, bármilyen sokféleképpen zajlott is le a regionalizáció a különböző országokban, legyen szó akár a poszt-francoi spanyol regionalizációról, a Mitterrand-i decentralizációról, a Tony Blair-féle devolúcióról, vagy akár a kelet-közép-európai országok regionalizációs sajátosságairól. Ezek a különbségek a folyamat sokszínűségét jelzik, érdemben azt, hogy minden ország másként viszonyul a regionális identitáshoz, a kulturális pluralizmushoz vagy a szubnacionális szintek autonómiájához, illetve más-más motiváció húzódik a régiók kialakítása mögött.

A gyakorlatban az is megfigyelhető, hogy egy állam esetleg épp akkor alkalmazza a regionalizációt, ha külső (nemzetközi) vagy belső (hazai) legitimitációját veszélyben látja. Ilyen formában ez a folyamat és a vele járó decentralizáció vagy devolúció eszköz a hatalom kezében. A nemzetközi legitimitációnak a regionalizáció eszközével való visszaszerzésére jó példa Nyugat-Németország föderalizálása, amelyben az amerikai befolyás és minta is nagy szerepet játszott. A belső legitimitáció visszaszerzésének példájaként a spanyol eset leírása a legalkalmasabb, hiszen a Franco diktatúrát követő szétesés után a regionalizálás járható útnak tűnt az állam számára, még akkor is, ha ez nem aratott osztatlan sikert minden etnikum között (lásd a baszk szeparatizmus újjáéledését).⁴

Egyes szakértők szerint a regionalizáció a globalizációra adott politikai válaszként is értelmezhető, de miközben természetesen a régiók kialakítása nem gyógyír vagy megoldás minden jelenlegi problémára, ígéret lehet arra, hogy a világ egy jobb helyé válhat.⁵

Kelet-Közép-Európa országai számára a regionalizáció többnyire az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamattal párhuzamos, és az uniós NUTS rendszer területi struktúrájának való megfelelésként értelmezhető. Ebben a kontextusban összekapcsolódnak a közigazgatás

⁴ Grúber 2002.

⁵ Langenhove 2013.

átalakításának, reformjának és a regionális fejlesztésnek a fogalmi. Süli-Zakar István szerint

„a regionalizáció intézményi szinten irányított és szabályozott közigazgatási-politikai folyamat [...]. A földrajzilag egymáshoz közel fekvő önkormányzatok olyan közigazgatási-politikai közössége, amelyet hivatásos politikusok irányítanak.”⁶

Pompei Cocean azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a regionalizáció célja nem válhat el az emberi közösség következő objektív szükségleteitől, munkájában ennek kapcsán kitér: „a területek funkcióinak optimalizálása, erőforrásainak optimális kezelése, a területi kohézió elérése, a fejlesztési programok és politikák gyakorlati megvalósítása, a jó területi kormányzás” jelentőségére.⁷

2 A román regionalizációs folyamat áttekintése

Amint arra már kitértünk, Románia, eddigi nem túl hosszú nemzetállami megléte óta, kemény harcot vív az egymástól oly elkülönülő országrészek egybeszervezésére és egyneműsítésére, de kevés sikerrel. Az etnikailag is sokszínű országban a különböző gazdaságpolitikák csak alig módosították a hagyományos térszerkezetet. Az iparosítás hatására a területi különbségek ugyan mérséklődtek valamelyest, de a fejlett és elmaradott régiók térségi eloszlása változatlan maradt.⁸

Az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamatában az országnak szembe kellett néznie egy hathatós regionális politika kialakításának kényszerével, melynek következményeképpen újra kellett gondolnia az ország területi felosztását is. A dán Rambøll tanácsadó csoport 1990 és 1994 között vizsgálta a romániai területi különbségeket és a területi fejlődés problémáit, amelynek következményeként megszületett az

⁶ Süli-Zakar 2005.

⁷ Cocean 2014, (a részlet a Szerző saját fordítása)

⁸ Horváth 2003.

erre vonatkozó ún. Zöld könyv. Ez összefoglalta az észlelt problémákat, a térszerkezet helyzetét és javaslatokat fogalmazott meg egy regionalizációs folyamat elindítására. (Megjegyzendő, hogy a Rambøll tanácsadó csoportot azzal egyidőben kérte fel a Văcăroiu-kormány a problémák feltérképezésére, hogy menesztje a Szatmár és Máramaros megyék előjáróit, miután azok aláírták a Kárpátok Eurorégió létrejöttére vonatkozó szándéknyilatkozatot.) Az országban a 90-es évek második felétől hangsúlyt kaptak az előcsatlakozási alapokból várható források. Például az első PHARE-program, mely kifejezetten a romániai regionális politikát készítette elő és segítette kibontakozni, két évig tartott 1996. február 1. és 1998. január 31. között.⁹

A romániai régiófejlesztés alapjait a 151/1998-as törvény fektette le, amely utat nyithatott volna a decentralizált fejlesztéseknek, hiszen intézményeket hozott létre és fejlesztési tértípusokat határozott meg. Ennek köszönhetően Romániában elindult az a regionalizációs folyamat is, amely létrehozta az Európai Unió NUTS II. szintnek megfelelő régiókat. Összesen nyolc fejlesztési régiót határoltak le, melyek közül hét több megyét átfogó területi egység, egy pedig a fővárost, Bukarestet és az őt körülvevő agglomerációnak számító ún. Ilfov megyét tartalmazza. A fejlesztési régiók nem közigazgatási régiók, és nincs jogi személyiségük. A 7. ábrán láthatóak a régióhatárok, a számok pedig a következő régió-elnevezéseket fedik:

1. Észak-keleti régió, (Suceava, Botoșani, Iași, Neamț, Bakó, Vaslui megyék)
2. Dél-keleti régió, (Vrancea, Galați, Buzău, Brăila, Konstanca megyék);
3. Déli régió, (Ialomița, Călărași, Prahova, Dâmbovița, Giurgiu, Teleorman, Argeși megyék);
4. Dél-nyugati régió, (Gorj, Vâlcea, Olt, Mehedinți, Dolj megyék);
5. Nyugati régió, (Hunyad, Arad, Temes, Kárán-Szebes megyék);
6. Észak-nyugati régió, (Bihar, Szatmár, Szilágy, Kolozs, Máramaros, Beszterce-Naszód megyék);

⁹ Bodó 2003b.

7. Közép-régió, (Fehér, Maros, Szeben, Brassó, Hargita, Kovászna megyék);
8. Bukarest-Ilfov régió, (a főváros és agglomerációja).

2. sz. ábra: Románia fejlesztési régiói 1998-tól napjainkig

Forrás: Bodó Barna: Dezvoltarea regională în România. In: **Politica regională și dezvoltarea teritorială.** (Capitolul III). Temesvár: Manual SEDAP. 2003b, 57.

Az intézmények tekintetében központi szinten létrehozták a Nemzeti Regionális Fejlesztési Tanácsot (Consiliulul Național pentru Dezvoltare Regională), amelynek elnöke a miniszterelnök volt, és amely egyébeken mellett fel volt hatalmazva arra, hogy jóváhagyja a Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégiát, a Nemzeti Regionális Fejlesztési Programot, valamint a Nemzeti Regionális Fejlesztési Alapból fizetendő finanszírozási prioritásokat. A Tanács végrehajtó szerve a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség (Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională) volt. Regionális szinten létrehozták a Regionális Fejleszté-

si Tanácsokat (Consilii pentru Dezvoltare Regională), amelyek többek között a saját régiójuk tekintetében meghatározzák a térség fejlesztési stratégiáját és programjait, engedélyezik a regionális fejlesztési projekteket, valamint jóváhagyják a Regionális Fejlesztési Alapból származó, a különböző régiókra lebontott pénzüsszegek felhasználását. A Regionális Fejlesztési Tanácsok mellett végrehajtó szervként megalkották a Regionális Fejlesztési Ügynökséget. Ezek az intézmények dolgozzák ki és kivitelezik az egyes régiók programdokumentumait.¹⁰

A 151/1998-as törvényt 2000-ben a 268-as számú sürgősségi kormányrendelettel módosították (a választások után), módosítva az intézményrendszert, de egyben kilúgozva a törvény lényegét is. megszüntették a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökséget, hatáskörét a Gazdasági Előrejelzési és Fejlesztési Minisztériumra (*Ministerul Dezvoltării și Prognozei*) testálták. Ugyanakkor maga a Nemzeti Regionális Fejlesztési Tanács is sokáig csak formálisan létezett, és gyakorlatilag nem működött. Így országos szinten a Gazdasági Előrejelzési és Fejlesztési Minisztérium maradt egy ideig a regionális politikáért felelős intézmény.¹¹

Az alaposabb átalakításra az európai csatlakozási folyamatok előrehaladásával a 2004. június 28-án elfogadott 315-ös törvény keretében került sor.¹² Ez a törvény részletezi az intézményi változásokat és kompetenciákat, valamint a regionális politika célkitűzéseit. A regionális fejlesztés Romániában több intézményi módosítást is átélt, jelenleg a Fejlesztési, közigazgatási és közmunkálatokért felelős minisztériumhoz (*Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației*) tartozik.¹³

„A régió nem a ki tud lehetetlenebbet mondani jegyében zajló regionális játék. A régió élő struktúra, helyi hálózatokkal, vonzásközpontokkal, amelyek gazdasági, kulturális vonatkozásban meghatározzák a lokalitás működését. A régió nem pusztán adat

¹⁰ Legea nr. 151 din 07.15.1998 privind dezvoltarea regională în România

¹¹ Forumul central-european... 2004, Horváth-Veress 2003, Lakatos 2004.

¹² Lege nr. 315 din 28 iunie 2004 privind dezvoltarea regională în România

¹³ Lásd a minisztérium honlapját: <https://www.mdpla.ro/>. Letöltés ideje: 2023.12.06.

vagy statisztikai halmaz, a régió térszerkezet, amelyet az idők során vonzások és taszítások alakítottak ki, illetve olyanná, amilyen. A régió sorsok összegzése.”¹⁴

A kérdés adott: tiszteletben tartják-e Románia sajátosságait a jelenlegi régiók? Vagy csak közigazgatási egységeket tiszteletben tartó fejlesztési téregységek csupán? Tükröz-e a romániai regionalizációs folyamat valódi regionális szemléletváltást, lehet-e paradigmaváltónak tekinteni?

Románia ilyen szerves összegződésekben gazdag ország. De a regionalizációs folyamatokat kísérő szakmai és értelmiségi polémiákból és diskurzusokból az tűnik ki, hogy ezek e folyamat során eddig kiaknázatlanok maradtak¹⁵, vagyis a román regionalizációs folyamatok nem tisztelték az országban adott regionalizmus sajátosságait, és nem hajtottak végre valós decentralizációt. Minden aktus, amely a regionalizációs folyamatot alakította, csak és kizárólag az Európai Unió kényszer hatására jött létre, és annak a minimumkövetelményeit teljesítette. A szakirodalom paradoxonnak nevezi Romániában a decentralizálástól való félelmet:

„A regionális paradoxon abban rejlik, hogy a jelenlegi: 'Románia egységes nemzetállam' alaphipotézis és az ország erős regionális sajátosságainak léte (evidenciája) összeegyeztethetetlennek tűnik. Az ellentmondás forrása abból az illúzióból táplálkozik, mely szerint: az egység a különbözőségek hiányát jelenti.”¹⁶

A paradoxon feloldása a jelenlegi rendszer teljes átalakulását kellene jelentenie, vagyis a román regionalizáción belül is paradigmaváltást kellene végrehajtani.

¹⁴ Bodó 2003a.

¹⁵ Erről az elemzendő diskurzus is jelentős számú adalékot szolgáltat, de ide sorolható a Magyar Kisebbség c. folyóirat 2003/1-es száma is, amelyben erdélyi és magyarországi magyar szakemberek véleményei találkoznak. Ez utóbbi kísérlet azonban nélkülözi az interetnicizmust.

¹⁶ Kolumbán 2003, 64.

Számos regionalizációs terv látott már napvilágot, a román pártok is sok koncepciót ütköztettek az elmúlt évek során, amelyek egyik közös nevezője az volt, „hogyan támogatják magyar többségű regionális szintű közigazgatási egység létrehozását”.¹⁷ A magyar pártok ezzel szemben törekedtek arra, hogy az ország regionális újratervezésében Székelyföld (egyes esetekben még Partium) különálló regionális entitásként legyen elfogadva.

3 Regionalizációs tervek az ezredforduló után

A román regionalizációs folyamatoknak nem csupán a kritikája fogalmazódott meg a szakirodalomban és sajtóban, hanem olyan tervek is születtek, amelyek alternatívákat adtak a paradigmaváltásra. Az első ilyen terv az ún. *Kerettörvény a régiókról*, amely 2003-ban született egy Bakk Miklós által vezetett munkacsoport keze alatt. A munkacsoport létrehozása összefüggött az RMDSZ belső politikai krízisével, amely a Szatmárnémetiben 2003. elején tartott pártkongresszuson vált végérvényesen nyilvánvalóvá. Ennek hatására alakult meg az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács, amely céljául tűzte ki az autonómia kérdésének újbóli felélesztését, immár egy regionalizációs keretben. Az így felállított munkacsoport tagjai: Bakk Miklós, Bodó Barna, Borbély Imre, Gál Kinga, Székely István, Fórika Éva, Kovács Péter (magyarországi jogász) és Komlóssy József (Svájcban élő szakember) voltak.¹⁸

A kerettörvény egy autonómia-csomagterv része volt, mely lefektette egy széleskörű, az egész országot érintő és valós decentralizációt ígérő regionalizációs tervet, ezen belül pedig megalapozta Székelyföld autonómiájának a lehetőségét is. *Ez egy merőben újfajta megközelítést jelentett, hiszen a terv az autonómiát egy szélesebb körű regionalizációs modellen belül alkalmazná egyfajta aszimmetrikus regionalizációt eredményezve, melynek vannak Nyugat-Európában is hagyományai (lásd Spanyolország, Olaszország). A Bakk Miklós és munkatársai által készített tör-*

¹⁷ Hajdú 2014.

¹⁸ A munkacsoport kialakulásának háttéréről lásd: Bakk 2004b.

vény-tervezet preambuluma többek között kitért és alapozott Románia nemzetközi kihívásaira: az EU-hoz való csatlakozási folyamatra (ezen belül kiemelve a régiók szerepét és jelentőségét), valamint az Európa Tanács 2003-ban elfogadott 1334-es számú határozatára, amely *Az autonóm régiók pozitív tapasztalata, mint konfliktusmegoldást sugalmazó ihletforrás Európában* (Gross jelentés) címet viseli (erre a nagy jelentőségű dokumentumra kitértünk az autonómiáról szóló elméleti részben is).¹⁹

A hét részből álló tervezet első része *igyekezett megfogalmazni egy releváns régió-definíciót*, amelyben a szubszidiaritás elve messzemenően érvényesül. A régió eszerint:

- „... választott testületeken keresztül politikai önkormányzattal van felruházva,
- jogállását, identitását, hatalmát és szervezeti struktúráját az alkotmány és jelen törvény garantálja,
 - státusa nem változtatható meg anélkül, hogy vele ne konzultáljanak,
 - saját önkormányzati törvényt alkothat, amely a legmagasabb szinten részét képezi az állam törvényes rendjének és legalább szervezetét és hatalmait megállapítja”.²⁰

A régiók specifikumait tiszteletben tartva fontosnak tartották szabályozni, hogy a régiók különböző belső intézményi struktúrával is rendelkezhetnek a demokratikus döntéshozatal érdekében, valamint saját maguk biztosítják az adminisztrációt, pénzügyi forrásokat, és a régiók döntenek saját szimbólumaikról is.

A tervezet bevezetett egy speciális régió-fogalmat is, melyet később a Székelyföldre alkalmazott. Ezt a térség-típust *különleges jogállású régió*nak nevezi:

¹⁹ Erről Bakk Miklós vall a Pro Európa IIga által publikált Altera folyóirat 2004/24-es számában közölt *Geneza unui proiect* című írásban, amelyben a Kerettörvény létrehozásának körülményeiről és utóéletéről számol be (84-88), illetve lásd Bakk 2003.

²⁰ Bakk 2004c, 236-237.

„Az ország lakosságának többségétől eltérő, sajátos kultúrával és intézményi hagyományokkal rendelkező regionális közösségek különleges jogállású, a jelenlegi kerettörvénybe foglaltaktól eltérő hatáskörökkel rendelkező régiót a parlament által elfogadott különtörvény és a parlament által megerősített státútum alapján kaphatnak.”²¹

A második rész pontosan leírta a különböző hatásköröket, kitérve azokra, amelyek az államnál maradnak, azokra, amelyeket a régiók kapnának, illetve az átruházott és megosztott hatáskörökre. Az alábbi, 1. táblázat összefoglaló jelleggel tartalmazza az előbb felsorolt hatásköröket és azok megoszlását a régió és az állam között (lásd a következő oldalon).

A tervezet kitért a régiók etnikai összetételére és az ebből fakadó nyelvi jogokra is, és 10%-ban jelölte ki azt a határt, ami feletti nemzetiességi számarány esetében az illető etnikum nyelve a román mellett nyilvános használatot kap.

A harmadik részben a régió intézményrendszerét vázolták föl, mely alapjaiban a regionális közgyűlésből, a regionális bizottságból és a régió elnökéből állna. Ezen szervek hatásköreit is külön részletezték. A negyedik rész az állam és a régió kapcsolatával foglalkozik, megnevezve egy *prefektusi pozíciót*, amely kapocsként működne a központ és az alsóbb területi szint között. A prefektus hatásköre a következő kérdéskörökre terjedne ki: az egyeztető tárgyalások kezdeményezése, és ezek levezetése, az alkotmányossági szempontok véleményezése, államelnöki vétó esetén képviseli az elnök nézeteit a régió közgyűlésében, törvényességi kifogás esetén az adott határozat vagy rendelet közigazgatási bíróságon való felülvizsgálatát kezdeményezheti, akár csak a közgyűlés feloszlását is akár, ha erre jogalapot talál.

²¹ Uo. 237. I/2. cikkely

1. Táblázat: Az állami, a regionális és az átruházott/megosztott tervezett hatáskörök (Bakk és munkatársai 2003)

Állami hatáskörök	A régiók feladatköre és jogosítványai	Átruházott és megosztott hatáskörök
<ul style="list-style-type: none"> - honvédelem; - nemzetbiztonság; - az államháztartás rendjének kialakítása; - vámrendszer; - külügy, kivéve a régiók EU-n belüli kapcsolatrendszerét; - pénzügyek, monetáris politika; - országos parlamenti választások szabályozása és megszervezése; - a közlekedés és a kommunikáció keretszabályozása. 	<ul style="list-style-type: none"> - területfejlesztés és -rendezés, tájvédelem; - gazdasági fejlesztés; - vízgazdálkodás; - bányajog, bányakitermelés, az altalaj kutatása; - oktatás- és művelődéspolitikai, oktatási és művelődési intézmények fenntartása; - képzés, szakképzés és felnőttképzés; - történelmi emlékhelyek létesítése és fenntartása; - szociálpolitika, jóléti intézmények rendje; - lakáspolitikai; - foglalkoztatáspolitikai; - idegenforgalom; - a régió hivatalai és személyzete; - a köztisztviselők kollektív szerződése a köztisztviselők jogállásáról szóló törvény tiszteletben tartásával; - a községek területi elhatárolása; - tűzoltás, mentőszolgálat, katasztrófa-elhárítás; - közbiztonság; - regionális szintű közmunkák; - mező- és erdőgazdálkodás; - közutak, közlekedés, helyi kommunikáció; - vadászat és halászat; - regionális adópolitika kialakítása, regionális adók kirovása; - parlamenti és önkormányzati választások lebonyolítása 	<ul style="list-style-type: none"> - környezetvédelem; - közérdekből történő kisajátítás; - út- és vasúthálózatok kialakítása és üzemeltetése.

Forrás: Bakk 2004c, 238-239. alapján a szerző saját szerkesztése

Az ötödik rész a régió által kibocsátott jogszabályok és rendelkezések felülvizsgálatával és közzétételének lehetőségével foglalkozik. A hatodik rész a régió köz- és magánvagyonáról illetve pénzügyeiről szól. Ennek értelmében a régió vagyonát köz- és magánvagyonra osztják. Közjavaknak minősülnek azok a javak, amelyek „regionális közérdeket szolgálnak, illetve regionális kihasználtságúak, a régió területén található, nem alkotják valamely helyi – községi, városi, municípiumi vagy megyei – önkormányzat tulajdonát, és országos közérdek vagy nemzetvédelmi szempont nem indokolja ezek állami közvagyonba való sorolását”.²²

A régió magánvagyonát pedig „olyan ingó- és ingatlan vagyontárgyak alkotják, amelyek polgári forgalomból és más, törvények által előírt úton kerültek és kerülnek a régió tulajdonába”²³. A pénzügyeket tekintve a tervezet szerint a beszedett adók 60%-a maradna a régió költségvetésében, 20%-a a központi költségvetést gazdagítaná, a maradék 20% pedig egy újonnan létrehozandó országos ún. Szolidaritási Alap bevétele lenne. Ez az új alap a régiók fejlettségbeli különbségeinek mérséklését célozná meg. A régió saját bevételei mellett a kormányzat a régió által gyakorolt hatáskörök érdekében adhat pénzalapokat.

A régiókról szóló kerettörvény tervezet kiegészült még két dokumentummal, melyek közül az egyik a *Székelyföld különleges jogállású régió létrehozásáról szóló törvénytervezet*, illetve a *Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútum-tervezete*. Ezen két, csak a Székelyföldre, és annak speciális jogállására koncentráló tervezet alapjaiban körülírta a Székelyföld területi autonómiáját, az ott élő magyarok számára egy speciális, etnikai elven alapuló autonómia-koncepció mentén.

A Bakk Miklós által vezetett munkacsoport új szemlélete ütközött az időközben párhuzamosan létrehozott *Székely Nemzeti Tanács autonómia-koncepciójával*, amely nem volt más, mint az 1995-ben Csapó József Bihar megyei szenátor által kidolgozott tervezet újraélesztése. A Székely Nemzeti Tanács nem tartotta a Bakk-féle Kerettörvény tervezet-

²² Uo. 244.

²³ Uo.

tet és Székelyföld-koncepciót elégségesnek ahhoz, hogy a székelység ügyét szolgálja. Így az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács a Csapó-variáns elfogadása mellett döntött, és azt terjesztette az RMDSZ is 2004 februárjában a romániai Parlament elé. A tervezetet a parlament ugyanezen év márciusának végén elutasította.²⁴

A 2003-ban ismét felvetett autonómia-terveknek a visszhangja és értelmezési lehetőségei a Magyar Kisebbség 2004/1-2. számában csapódtak le.²⁵ Bakk Miklós a folyóiratban közölt tanulmányában megkísérelte elkészíteni az 1989 óta eltelt időszak autonómia-koncepcióinak mérlegét. A 2003-ban lezajlott autonómia-vita konklúziójaként pedig a két szembehelyezett terv közötti különbséget abban látta, hogy amíg

„a Székely Nemzeti Tanács tervezete a változatlan román nemzetállammal szemben egy változatlan autonómia-tervezetet állít, addig a szakértői csoport által kidolgozott tervezet számol az integrációs folyamatba került román állam regionális átszervezésével, s ezt az autonómia kivívásával konvergens folyamatnak tekinti.”²⁶

A Bakk-modell tehát paradigmaváltó. Ennek a modellnek a gyakorlatba ültetését találta leginkább végrehajthatónak és a román politika számára leginkább „eladhatónak” Kántor Zoltán és Majtényi Balázs is.²⁷ A. Gergely András szintén „a nagyobb léptékű, regionális dimenziókban” való gondolkodás mellett voksolva Bakk Miklós tervezetét tartotta megfelelőbbnek, de rámutat a regionalizmus, a helyi sajátos-

²⁴ Alexandru Cistelean Bakk tervét, bár hiánypótlónak tartotta, mégis a bürokrácia fenntartásának és egy költséges modellnek tekintette, miközben a reformoktól a polgárok költségcsökkenést várnak. Cistelean 2004.

²⁵ A folyóirat ezen száma közli a Bakk-féle 2003-as regionalizációs tervezet szövegét is. A vitát teljes egészében nem szándékozunk bemutatni, egyrészt terjedelmi okok miatt, másrészt azért, mert csupán magyarok képviseltek benne magukat. A vita azonban azt mutatja, hogy a magyar-magyar párbeszéd sem mentes a félreértésektől vagy az egyet nem értéstől. Néhány hozzászóló gondolatát azonban szükségszerűnek érezzük összefoglalni.

²⁶ Bakk 2004a, 54. (Lásd továbbá ugyanennek a tanulmánynak a kibővített, átdolgozott változatáért: Bakk, 2021).

²⁷ Kántor-Majtényi 2004.

ságok figyelembe vételének jelentőségére, amelyet semmilyen regionalizációs terv nem veszthet szem elől.²⁸ Vizi Balázs arra figyelmeztet, hogy tévhit lehet az európai uniós csatlakozástól azt várni, hogy mint egy „erős külső megfelelési kényszer”²⁹ majd nyomást gyakorol Romániára az autonómia tekintetében is, illetve hangsúlyozza, hogy „Az Unió számára a jószomszédi kapcsolatok (akár tagjelölt államról legyen szó, akár tagállamról) és a politikai stabilitás sokkal fontosabbak, nagyobb jelentőségűek, mint a kisebbségi jogok legmagasabb szintű biztosítása”.³⁰

Győri Szabó Róbert az Erdélyben élő magyarság szempontjából egy kombinált autonómia-megoldást tartana a legmegfelelőbbnek, így kielégítve a szórványban és a tömbben élő magyarság igényeit is: „a bonyolult helyzetnek szükségszerűen egy többrétegű, részelemében a már működő európai mintákra bátran építő, ám egészében egyedi és új modell, a személyi, területi, helyi-közigazgatási és regionális elven szerveződő autonómia-formák kombinálása jelentheti az optimális megoldást.”³¹ Ugyanakkor Győri Szabó ezt a kombinált modellt egy széleskörű regionalizáláson belül tartotta járható útnak Romániában.³²

Továbblépve Bakk Miklós 2004-ben megalkotta a *Kerettörvény a nemzeti közösségek személyi elvű önkormányzatáról* elnevezésű tervezetét,³³ melynek értelmében

„a Románia területén őshonos, illetve a román állammal hosszú idő óta szoros, tartós kapcsolatban álló nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, önmagukat nemzeti közösségként meghatározva, etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk védelmében, az állam támogatásával, a személyi elvű önkormányzatok

²⁸ A. Gergely 2004, 127.

²⁹ Vizi 2004, 227.

³⁰ Uo. 231.

³¹ Győri Szabó 2004, 136.

³² Bakk Miklós a Magyar Kisebbség következő számában válaszolt a vitában résztvevők véleményére és reagált az észrevételekre: Bakk 2004b.

³³ Bakk 2004a.

működési elve alapján létrehozhatják: a) helyi kisebbségi önkormányzataikat, b) országos személyi elvű önkormányzatukat.”³⁴

Ezeknek az önkormányzatoknak a részletes leírását, megválasztásuknak körülményeit, hatásköreit és egymáshoz kapcsolódó viszonyukat a kerettörvény tervezete tartalmazza.

A magyar-román párbeszédet szorgalmazó marosvásárhelyi *Pro Európa Liga* 2005-ben, Románia közelgő Európai Uniós csatlakozása okán is, szintén szükségesnek tartotta felvetni a román regionalizáció reformjának kérdését. Egy *politikai-közigazgatási strukturális reformot* javasolt,³⁵ melyet nem részleteztek mélységében, de felvetésükben kihangsúlyozták, hogy a változásokat az ország történelmi régiói mentén képzelik el, amely régiókon belül kisebb régiókat kell lehatárolni, ha szükséges, akkor speciális státusz biztosításával. A dokumentumot a Liga 2005. november 10-én tárta Románia köztársasági elnöke, Traian Băsescu elé. Ez a tervezet véleményünk szerint nagyon hasonlít a Bakk Miklós és munkacsoportja által készített regionalista megközelítésre.

2007-ben az RMDSZ berkein belül egy olyan *regionalizációs terv* született, amely Csutak István (miniszteri tanácsos) nevéhez fűződik, és amely szintén teljesen átalakítaná az 1998-ban létrehozott román regionális rendszert.³⁶ A tervezetet az a problematika indította útjára, amely szerint a meglévő regionális felosztás sem az Európai Uniós szabályokat, sem a hagyományos tájegységeket, sem pedig a gazdasági, környezeti, kulturális különbségeket nem tartja tiszteletben. Az Uniós szabályozásnak két régió lakossági létszáma sem felel meg. A NUTS II. régióknak 3 millió és 800 ezer közötti lakossal kell rendelkezniük, miközben Romániában az Észak-keleti régió 3.743.819 lakost, a Déli régió pedig 3.358.392 lakost számlál.³⁷ A Csutak István által készített

³⁴ Bakk 2004d, 1.

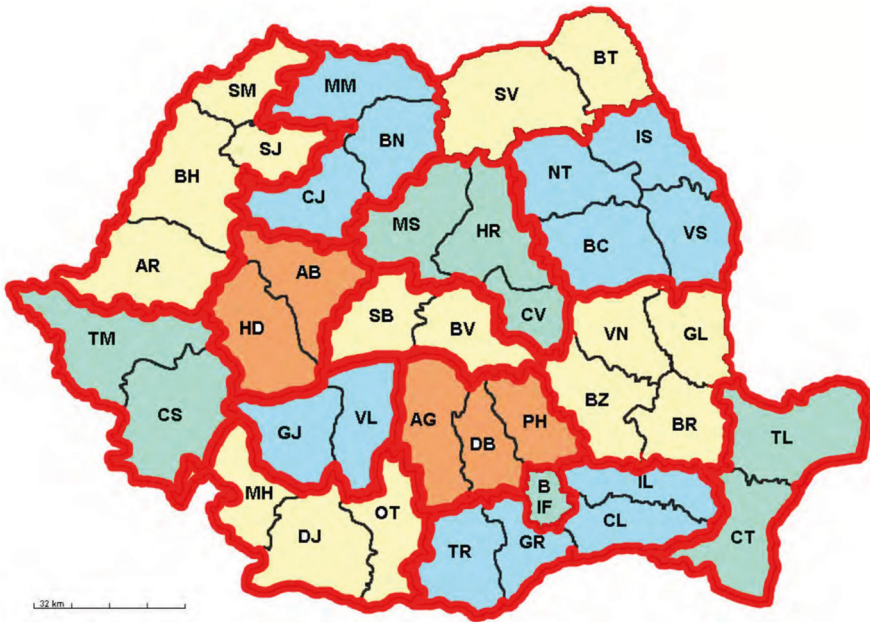
³⁵ Pro Európa Liga: Reforma structurală a sistemului politico-administrativ al României în ajunul integrării sale în Uniunea Europeană 2005.

³⁶ Csutak 2007.

³⁷ Uo. 38. – A csatlakozási tárgyalások regionális politikával foglalkozó 21. fejezetének kiegészítő dokumentuma tartalmazza azt, hogy Romániának az 1998-as régió-felosztása ideiglenes!

dokumentum kijelentette, hogy az eddigi regionális fejlesztések nem eredményezték az elmaradott térségek felzárkózását, illetve bírálta a finanszírozási rendszert is. A megyék fejlettségi adataiból kiindulva és különböző számításokat végezve Csutak egy olyan, 16 régióból álló regionális rendszert dolgozott ki, mely véleménye szerint sokkal inkább szolgálja a régiók fejlesztését, illetve minden előbb vázolt kritériumnak (az 1059/2003/EK rendelet elvárásainak is) megfelel. A Székelyföld ebben a modellben is külön fejlesztési régió lenne. Az alábbi 3. ábra ezt a régióbeosztást ábrázolja:

3. sz. ábra: Csutak István javaslata a fejlesztési régiók új lehatárolására (2007)

Forrás: Csutak 2007, 44.

A regionalizációs terv az RMDSZ törvénytervezetévé vált, a modell népszerűsítésének lobbytevékenységét 2007 őszén kezdték el. 2010 februárjában a román szenátus tárgyalás nélkül, hallgatólagosan elfogadta a benyújtott törvénytervezetet, de az utolsó szót az alsóház mondta ki, amely végül elutasította.

Romániában egyelőre a román politikai erők teljesen elzárkóznak egy etnikai elvek alapján kialakított fejlesztési régió kialakításától. De az etnikai félelmeket igyekeznek gazdasági érvekkel is alátámasztani. A gazdasági válság hatását vizsgálva kimutatták, hogy a Csutak-féle régiók esetében milyen változások történtek, és hogy a leginkább érintett Csutak-féle régió éppen a Székelyföld volt. A 4. ábrával ezt az állításukat kívánják alátámasztani.

4. sz. ábra: Gazdasági változás az RMDSZ által javasolt 16 régióban 2009–2011 között

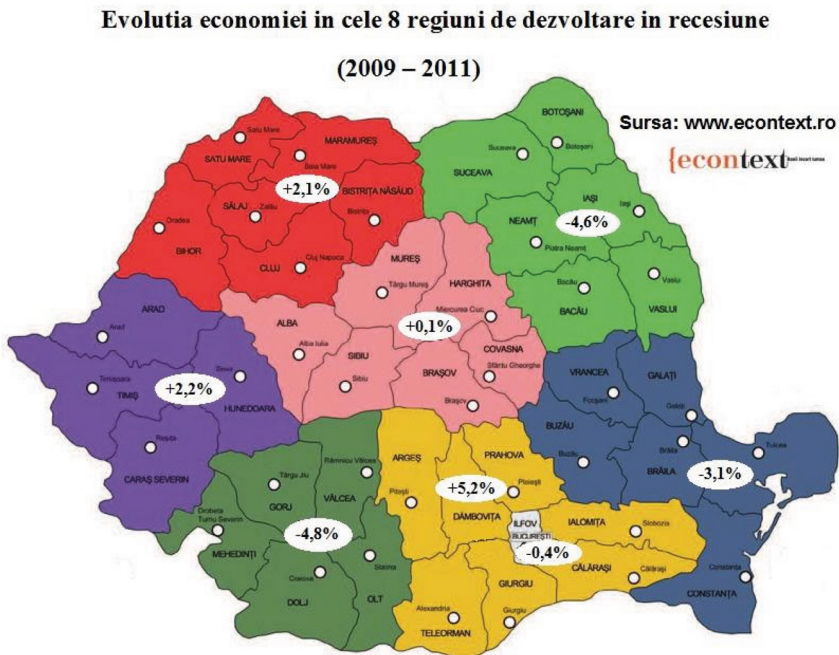
Forrás: Asaftei, 2011.

A románok a székelyföldi 5,5%-os gazdasági visszaesés adata mellett kiemelték, hogy a jelenlegi regionális felosztásban a Közép-régió, amelyhez Székelyföld is tartozik, 0,5%-os növekedést tudott felmutatni. Következtetéseikben kifejtik, hogy jobb Székelyföldnek egy ilyen nagyobb fejlesztési régióhoz tartozni, mint külön régióként funkcionálni.³⁸ Az okfejtés azért vitatható, mert a válság időszakában Székelyföld már a

³⁸ Asaftei 2011.

Közép-régió részeként szenvedte el a válság negatív hatásait, és mint ez látható, nem sokat segített a nagyobb régióhoz való tartozás. Kisebb régiók esetében (és ilyenek a Csutak-modell térségei is) a fejlesztések talán célzottabbak lehetnének, és jobban igazodhatnának a régió egyediségeihez egy olyan sokszínű országban, mint Románia. A 5. ábra a jelenlegi fejlesztési régiók válság utáni gazdasági változásait hivatott bemutatni.

5. sz. ábra: A jelenlegi romániai fejlesztési régiók gazdasági változásai 2009-2011 között

Forrás: Asaftei, 2011.

Romániában a 2013-as év a regionalizáció jegyében telt – legalábbis a modellalkotás és a politikai és szakmai diskurzusok szintjén. Számítlan elképzelés született, szinte minden párt „felszabdalta” az országot a maga logikája szerint.

Az akkor kormányzó PSD (*Partidul Social-Democrat*) párt (*Szociáldemokrata párt*) a meglévő nyolc régióból álló rendszert kissé átalakítva 10 régiót magába foglaló modellt fejlesztett ki 2013-ban. Ennek újításai alapvetően a Dél-keleti régió kettéosztása, és így Dobrudzsa önálló régióvá avaszsálása,

valamint a Közép és a Nyugati régió átalakítása, három régióvá szervezése, így egy különálló, Sibiu-Szeben régió felállítása. Figyelemre méltó, hogy Székelyföld (ha nem is önálló régió, de) nincs fölszabdalva ebben az elképzelésben. A 6. ábra ezt a modellt mutatja be.

6. sz. ábra: A PSD párt regionalizációs modellje 2013-ban

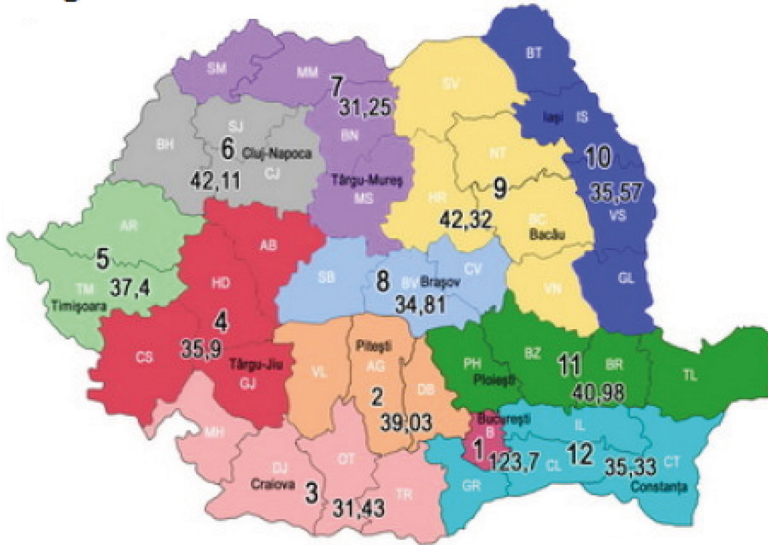
Forrás: Pirvu, 2013.

Az *Uniunea Social-Liberală (USL) párt (Szociál-liberális unió) regionalizációs terve* elég merész. Nem tisztel egyetlen történelmi régió-határt sem, de gyakorlatilag semmilyen egyéb gazdasági, társadalmi vagy kulturális jellegzetességet nem tisztel. Egyes vélemények szerint szinte „sztálini” rendszert vezetne be és növelné a bürokráciát és a centralizációt.³⁹ Ebben a modellben nem csak Székelyföld van szétsztagva három régió között, hanem minden történelmi régió két- vagy többfelé lenne szabdalva. A 7. ábra az USL párt elképzelését mutatja be.

³⁹ Bojor 2013.

7. sz. ábra: Az USL (Uniunea Social-liberala) párt regionalizációs modellje

Regionalizare- varianta USL

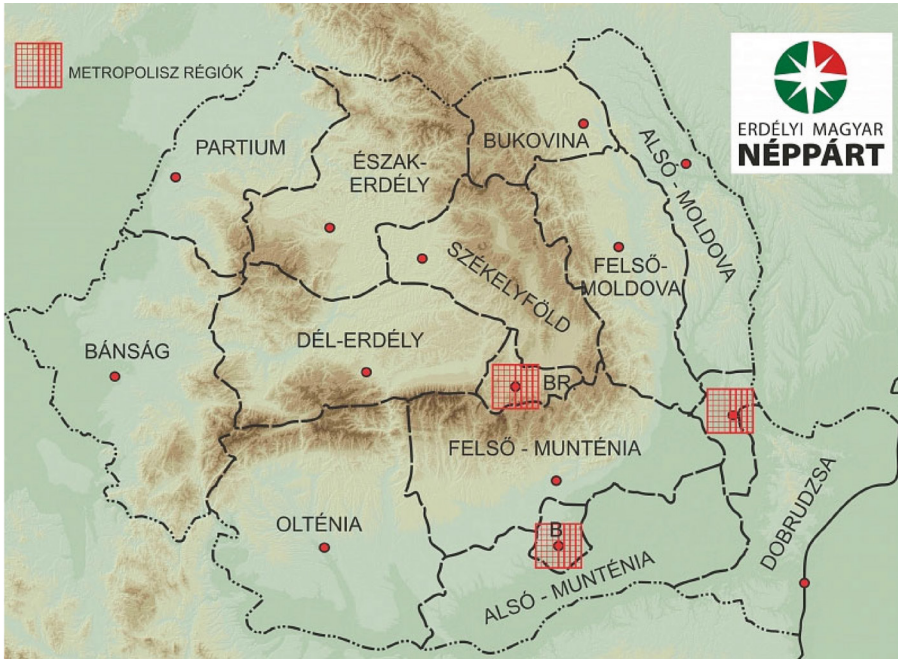

Forrás: <https://romanicablues.wordpress.com/2011/06/19/iar-ii-manca-n-freza-pe-unguri/regionalizare-varianta-udmr/> Letöltés ideje: 2023.12.06.

Az Erdélyi Magyar Néppárt regionalizációs terve három nagyrégióban manifesztálódik, amely három nagy történelmi régió határait igyekszik figyelembe venni. Ezekben belül összesen 14 régió lehatárolását kezdeményeznék (lásd a 8. ábrát). Erdélyen belül hat régiót javasolnak: Bánát Temesvár központtal, Partium Nagyvárad központtal, Észak-Erdély Kolozsvár és Dél-Erdély Szeben központtal. Külön régiót képviselne Székelyföld Marosvásárhely vezetésével. A Munténiának nevezett nagyrégió Olténiát, Alsó- és Felső-Munténiát, Dobrudzsát és Bukarest metropolisz zónáját tartalmazná. Moldva is több kisebb régiót foglalna magába: Bukovinát, Alsó- és Felső-Moldvát, valamint Galați és Brăila agglomerációit. Ez az elképzelés tiszteletben tartja az ország történelmi régióit és a rájuk épülő regionális identitást, valamint a „valós térségi kapcsolatokat”⁴⁰ is.

⁴⁰ Erdélyi Magyar Néppárt: Javaslatok Románia regionális átalakítására. 2013.

8. sz. ábra: Az Erdélyi Magyar Néppárt által 2013-ban felvázolt regionalizációs terv

Forrás: Erdélyi Magyar Néppárt: Javaslatok Románia regionális átalakítására. 2013.

A regionalizációs vitába nem csak politikai pártok szálltak be, hanem szakmai szervezetek is. A legfontosabb és legfigyelemreméltóbb munkát a *Romániai Földrajzi Társaság* végezte Pompei Cocean professzor vezetésével. A tervzetben, amelyet a Társaság közreadott, számos indokot soroltak fel a régiók határainak felvázolásához. Figyelembe vették a következő szempontokat:

- a fejlődési tengelyeket és növekedési pólusok gravitációját;
- a fenntartható fejlődés bázisait;
- a javak, energiák és érdekek áramlásait;
- az innovációs készséget;
- a történelmi régiókat;
- a konszolidálódott mentális tereket.⁴¹

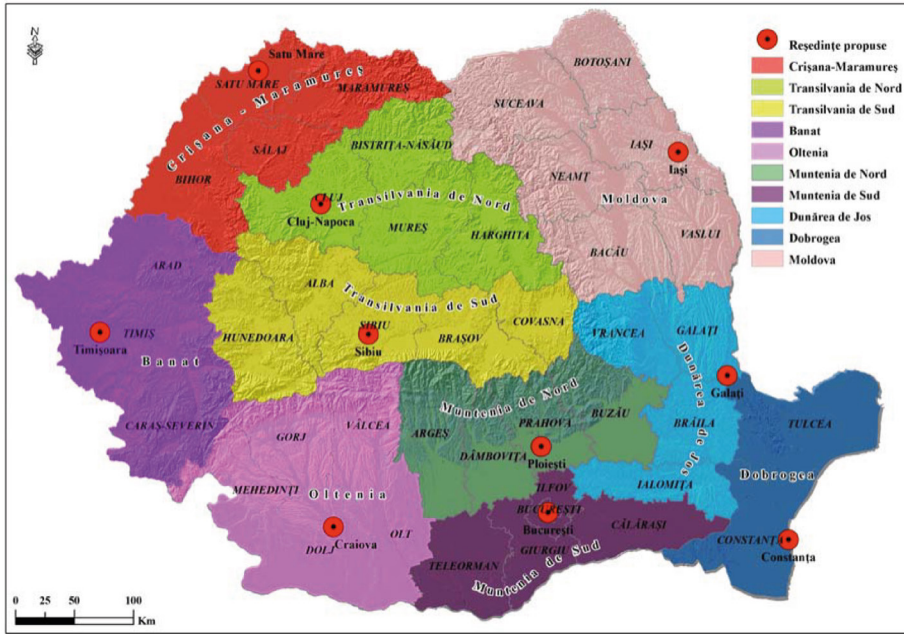
⁴¹ Societatea de Geografie din Romania 2013, 1-2., Cocean 2013, 5.

A tíz régiót tartalmazó modell érdekessége valóban a történelmi régiók tiszteletben tartása bizonyos tereken belül. Kiemelendő például a Kőrös-vidék és Máramaros régiójának kialakítása, de érdekes a Szatmárnémeti központ kijelölése, miközben e térség legmeghatározóbb városa Nagyvárad. Szintén vitatható Szeben központtá emelése Brassó ellenében. Magyar szempontból nem örvendetes Székelyföld teljes ignorálása és két régióba való felszabdalása. Érdekes, hogy a román *țara*-k, mint mentális terek iránt oly nagy *érdeklődést és érzékenységet mutató* Pompei Cocean professzor Székelyföldet nem tartja mentális térnek, nem véli olyan térségnek, amelynek egy régióban kellene maradnia vagy egy külön régiót kellene alkotnia. Szintén kiemelendő a modellben a főváros régiójának kiterjesztése dél felé, és olyan földrajzi vagy történelmi régió elnevezések megjelenése a régió-nevekben, mint például a Dunărea de Jos (Alsó-Duna), Kőrös-vidék vagy Máramaros. A 9. ábra a fent vázolt modellt mutatja be (lásd a következő oldalon).

A geográfiával foglalkozó román szakemberek közül Radu Săgeată még 2004-ben megfogalmazta azokat a nézeteit, amelyek révén a meglévő regionális rendszer szerinte megreformálható. A SWOT-analízist segítségül hívva igyekezett tiszteletben tartani a nagy történelmi régiók határait, de azokon belül kisebb egységeket határolt le. Ezek esetében a különböző jellemzők homogenitását kereste, régióközpontként a legnagyobb gravitációval rendelkező várost emelte ki. Ezáltal 11 makro-régió körvonalait határozta meg, melyek elnevezései: Bánát, Erdély, Máramaros, Dél-Erdély (benne Székelyföld), Bukovina, Moldova, Alsó-Duna, Dobrudzsa, Olténia, Munténia és Bukarest Metropolisz Zóna.⁴²

⁴² Săgeată 2004.

9. sz. ábra: A Romániai Földrajzi Társaság regionalizációs modellje

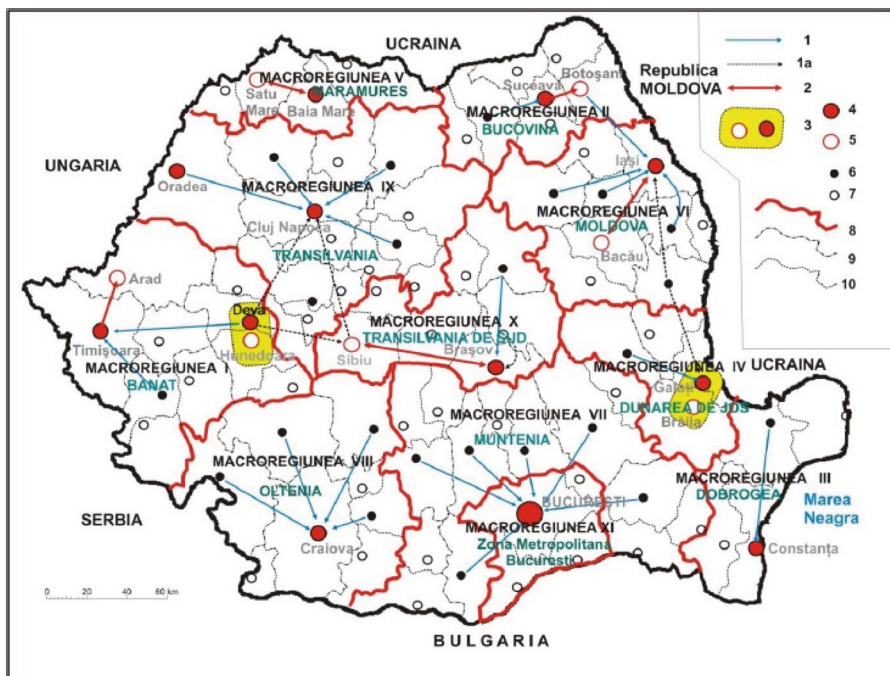

Forrás: Societatea de Geografie din Romania: Regionalizarea României. 2013, 3.

A 2013-ban zajló vitákat és diskurzusokat a Regionalizációs Konzultatív Tanács (CONREG) jelentése kísérte⁴³, amelynek tagjai az akadémiai, közigazgatási és civil szférából is érkeztek, de vezetője a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium vezetője volt. A jelentése készítői továbbra is az 1998 óta létező fejlesztési régiókat támogatták, ezeket társadalmi-gazdasági és demográfiai adatokkal és folyamatokkal támasztották alá (egyedül a Déli régiót egyesítették volna a Bukarest-Ilfov régióval). A régióhatárok azonban máig változatlanok maradtak, de a regionalizációról való párbeszéd nem hiábavaló és a modellek sokfélesége is azt jelzi, hogy van még miről beszélni és egyeztetni, mert a sokféle nézőpont közelítése még várat magára.

⁴³ Consiliul Consultativ pentru Regionalizare, 2013.

10. sz. ábra: Radu Săgeată regionalizációs terve

Forrás: Săgeată 2004, 105.

4 Összefoglalás

A regionalizáció témáját máig nem vették le a napirendről a román politikai és közéletben, de tény, hogy a megígért nagy reformra nem került sor 2013-2014-ben és azóta sem. Napjainkban a regionalizációs vita ismét előtérbe került, egy-két terv, illetve a reform igénye a 2023-as évben is felszínre került⁴⁴, ezek eredményeinek feldolgozása a kutatás további irányait is kijelöli.

⁴⁴ Lásd a 12 megye létrehozásának tervét Tudor Benga Brassó megyei képviselőtől: A közigazgatási átszervezésről szóló törvénytervezetet nyújtott be Tudor Benga- a Maszol.ro portálról. *Magyar Szó Online*, 2023.05.04. [online]. Letöltés helye: www.maszol.ro. Letöltés ideje: 2023.12.06. Tudor-Benga, illetve Adrian-Ioan Veştea regionális fejlesztésekért is felelős miniszter közvetlenül kinevezése előtt is a reformok szük-

Összegzésként elmondható, hogy az 1998-ban létrehozott regionalizációs modell Románia számára több szempontból nem kielégítő, egy normatív-formális regionalizációs folyamatként értelmezhető. Ezzel párhuzamosan azonban megfigyelhető a regionális szemléletnek az előretörése is a román politikai és tudományos életben egyaránt, hiszen számos modell látott már napvilágot a politikai pártok és a szakemberek tollából. A jelenlegi román regionalizációs modell bírálata mellett 2003 óta számos erdélyi magyar részről származó módosítási és reformtervezet született, amelyek egy új paradigma létrehozását kívánják meghonosítani az országban. Ez szimbolikus-informális regionalizációként értelmezhető.⁴⁵ A magyar modellek Székelyföld számára is megteremténék a különálló regionális entitásként való elfogadtatást, amely etnikai alapon létrejövő területi autonómiához is vezethet.

ségességéről nyilatkozott 2023 júniusában. Viszont mivel a következő évben választásokat tartanak Romániában, ez a sok vitát is generáló téma nem valószínű, hogy a következő egy évben valós reformot eredményező folyamattá fog érlelődni.

⁴⁵ Lásd erről Benedek 2010.

Irodalomjegyzék

- A. Gergely, András: Kisebbség vagy relatív többség? In: *Magyar Kisebbség* 1-2. 2004, 121-134.
- Asaftei, Bogdan: *Tinutul Secuiesc, cel mai afectat de recesiune. Proiectul UDMR de reorganizare in 16 regiuni e total anti-maghiar! Harta regionala a recesiunii!* 2011. <http://old.econtext.ro/dosar--2/analiza/tinutul-secuiesc-cel-mai-afectat-de-recesiune-proiectul-udmr-de-reorganizare-in-16-regiuni-e-total-anti-maghiar-harta-regionala-a-recesiunii.html>, letöltve 2023. 10. 03.
- Bakk, Miklós: Néhány szempont az autonómia újragondolásához. In: *Krónika*, 2003. május 24. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf511.pdf, letöltve 2023. 10. 03.
- Bakk, Miklós: Az autonómia-tervek két szakasza Erdélyben 1989 után. In: *Magyar Kisebbség* 1-2. 2004a, 39-60.
- Bakk, Miklós: Politikai vízió és szakmai érvelés. Válaszok az autonómiavitában megfogalmazott kritikára. In: *Magyar Kisebbség* 3. 2004b, 186-194.
- Bakk, Miklós: Kerettörvény a régiókról (Tervezet); Törvény Székelyföld különleges jogállású régió létrehozásáról (Tervezet); Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma (Tervezet). In: *Magyar Kisebbség*, 1-2. 2004c, 236-260.
- Bakk, Miklós: Három Évtized Autonómiatervei. In: *Kisebbségvédelem IV. szám (2021)*. Budapest: Kisebbségi Jogvédő Intézet. 2021, 8-46.
- Bakk, Miklós: *Kerettörvény a nemzeti közösségek személyi elvű önkormányzatáról*. 2004e http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf504.pdf, letöltve 2023. 07. 04.
- Benedek, József: *Amenajarea teritoriului si dezvoltarea regionala*. Cluj-Napoca: Presa Universitara Clujeana. 2004.
- Benedek, József: Régiók kialakulása és változása: véletlen vagy szükségszerűség. In: *Tér és Társadalom* 24(3). 2010, 193-201.
- Bodó, Barna: Régió és politika. In: *Magyar Kisebbség* 8(1). 2003a, 32-37.
- Bodó, Barna: Dezvoltarea regională în România. In: *Politica regională și dezvoltarea teritorială*. (Capitolul III). Temesvár: Manual SEDAP. 2003b, 52-79.
- Bojor, Florin Ioan: *Modelul de Regionalizare USL, un pas spre dictatură!* 2013. <https://florinioanbojor.wordpress.com/tag/modelul-de-regionalizare-usl/>, letöltve: 2023. 10. 23.
- Cistelecan, Alexandru: Regionalizare – o dezbatere scadentă. In: *Altera* 24. 2004, 89-105.
- Cocean, Pompei: Project for a Functional Regionalization of Romania. In: *Romanian Review of Regional Studies*, 2. 2013, 3-8.

- Coean, Pompei: Regionalisation of Romania between desiderata and possibilities [Regionalizarea Romaniei între deziderate și posibilități]. In Rogojanu, D. C. (co-ord.), *Regionalizare și politici regionale*. Iasi, Romania: Editura LUMEN. 2014, 67-74.
- Consiliul Consultativ pentru Regionalizare: *Disparități și fluxuri în fundamentarea social-economică a regionalizării administrative a României*. București, 2013. https://www.researchgate.net/publication/299546129_Disparitati_si_fluxuri_in_fundamentarea_social-economica_a_regionalizarii_administrative_a_Romaniei_2013, letöltve: 2023. 10. 23.
- Csutak, István: Új?Régi?Jó? – Új régiókat Romániának. (RMDSZ-kiadványok). 2007. <https://www.scribd.com/document/26847636/Tanulmany-Csutak-Istvan-Uj-Regi-Jo>, letöltve 2023.10.07.
- Erdélyi Magyar Néppárt: *Javaslatok Románia regionális átalakítására*. 2013. <https://elso.neppart.eu/javaslatok-romania-regionalis-atalakitasara.html>, letöltve 2023. 10. 03.
- Forumul central-european de regionalizare și integrare. In: *Altera* 24. 2004, 113-158.
- Grüber, Károly: Regionalizmus, nemzetállamok, európai integráció: kelet-közép- és nyugat-európai távlatok. In: *Európai identitások: régió, nemzet, integráció*. Budapest: Pro Minoritate – Osiris. 2002, 34-56.
- Győri Szabó, Róbert: Kombinált autonómia és regionalizálás. In: *Magyar Kisebbség* 1-2. 2004, 135-137.
- Horváth, Gyula: Területi fejlődés és regionalizmus. In: *Magyar Kisebbség* 8/1. 2003, 49-63.
- Horváth, Réka – Veress, Emőd (2003) Regionális politika és területfejlesztés Romániában. In: *Magyar kisebbség* 1. 2003, 3-31.
- Hajdú, Zoltán: A közigazgatási térszervezési teleszkóp és területszervezési reformvita Romániában az ország európai uniós csatlakozása (2007) óta. In: *Közép-Európai Közlemények*, 7(3-4). 2014, 33-40. 34. <https://www.analecta.hu/index.php/vikek-kek/article/view/12242>, letöltve 2023. 09.10.
- Kántor, Zoltán – Majtényi, Balázs: Autonómia-modellek Erdélyben – jövőkép és stratégia. In: *Magyar Kisebbség* 1-2. 2004, 3-29.
- Kolumbán, Gábor: Románia într-o „Europă a regiunilor”. In: *Altera* 9. 1998, 86-102.
- Lakatos, Melánia: Románia regionális politikája és a regionális térbeosztás. In: *Comitatus* 9. 2004, 62-70.
- Langenhove, Luk Van: *Building Regions: the Regionalization of World Order*. Farnham-Burlington: Ashgate, 2011.
- Nemes Nagy József: *Terek, helyek, régiók: a regionális tudomány alapjai*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 2009.

Pirvu, Luminita: HARTA REGIONALIZARII in varianta PSD: Cum arata cele zece regiuni stabilite: Sibiu si Dobrogea sunt noutatile, Arges a pierdut lupta cu Prahova. Baronii PSD de Arges si Braila au pierdut lupta cu rivalii. 2013. <http://www.hotnews.ro/stiri-politic-15475279-victor-ponta-anuntat-regionaliza-rea-face-prin-proiect-lege-trebuie-formam-regiunile-inainte-primi-statutul-constitutional.htm>, letöltve 2023. 10. 23.

Pro Európa Liga: *Reforma structurală a sistemului politico-administrativ al României în ajunul integrării sale în Uniunea Europeană*. 2005. (közlemény), Marosvásárhely, www.proeuropa.ro/reforme_LPE_2009.doc, letöltve 2023.03.30.

Săgeată, Radu: *Modele de regionare politico-administrativă*. Bucuresti: Editura Top Form. 2004.

Schrijver, Frans: *Regionalism after regionalisation: Regional identities, political space and political mobilisation in Galicia, Brittany and Wales*. (Konferencia-anyag: AAG Pre-Conference at the University of Colorado at Boulder, CO. April 3-5, 2005.) www.colorado.edu/ibs/aagpreconference/papers/Schrijver_paper.pdf, letöltve: 2008.05.02.

Societatea de Geografie din Romania: Regionalizarea Ramaniei. 2013. <http://geo-sgr.ro/wp-content/uploads/2013/05/Proiectul-de-Regionalizare.pdf>, letöltve 2023.09.12.

Süli-Zakar, István: Régió, regionalizmus és regionalizáció. In: Pusztai Gabriella (szerk.) *Régió és oktatás: európai dimenziók*. 2005. https://terd.unideb.hu/doc/konyv/1/b_suli_zakar.pdf, letöltve 2023.09.12.

Vizi, Balázs: Autonómia és európai integráció. In: *Magyar Kisebbség 1-2*. 2004, 226-235.

Törvények:

Legea nr. 151 din 07.15.1998 privind dezvoltarea regională în România

Lege nr. 315 din 28 iunie 2004 privind dezvoltarea regională în România